

Prográmmakategoriija 13.60 Sámi ulbmilat

Golut prográmmakategoriijas 13.60 juhkkovuvvon kapihttaliidda

		(1 000 ruvnnuid mielde)			
Kap.	Namahus	Rehketdoallu 2023	Saldere- juvvon bušeahtta 2024	Evttohus 2025	Prosean- tasaš rievdadus
560	Sámi ulbmilat	618 595	682 790	719 903	5,4
563	Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš	13 879	9 754	10 062	3,2
	Submi kategoriija 13.60	632 474	692 544	729 965	5,4

Boađut prográmmakategoriijas 13.60 juhkkovuvvon kapihttaliidda

		(1 000 ruvnnuid mielde)			
Kap.	Namahus	Rehketdoallu 2023	Saldere- juvvon bušeahtta 2024	Evttohus 2025	Prosean- tasaš rievdadus
3563	Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš	4 475	3 141	3 260	3,8
	Submi kategoriija 13.60	4 475	3 141	3 260	3,8

Álgu

Sámit leat dohkkehuvvon Norgga álgoálbmogin. Vuodđolága § 108 mielde lea ráđđehusa ulbmil lámčit diliid nu ahte sámit besset seailuhit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja servodateallimeaset. Norggas leat maid riikkaidgaskasaš geatnegasvuodát mat doibmet sámpolitihka láidestussan, earret eará ILO-konvenšuvdna nr. 169 álgoálbmogiid ja čeardaálbmogiid birra iehčanas stáhtain ja artihkal 27 ON-konvenšuvnnas siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra.

Sámediggi lea sámiid álbmotválljen orgána ja ráđđehusa deháleamos eaktudeaddji ja gulahallanguoibmi sámpolitihkalaš áššiin. Ráđđehusa viidasat barggu vuodđun leat dat ásašuslaš ja rievttálaš ráját mat jo leat mearriduvvon sámpolitihka várás.

Gielda- ja guovlodepartemeanttas lea ovddasvástádus oktii heivehit stáhta politihka mii guoská sámiide Norggas, ja dat galgá geahččalit oaččohit áigái ollisvuoda ja oktavuoda surggiid ja hálldahusdásiid rasttideaddji politihkkii. Juohke fágadepartemeanttas lea ovddasvástádus čuovvulit stáhta sámpolitihka iežas suorggis.

Stáhtas lea ovddasvástádus sihkkarastit ahte sámit vuhtii váldojuvvojit ja ahte álbmotrievttálaš geatnegasvuodát doahttaluvvojit. Seammás vuordá stáhta ahte gielddat ja fylkkagielddat ieža ge, ja báikkálaš demokratiija oassin, maiddá čuovvulit iežaset geatnegasvuodaid sámi ássiid ektui. Ovdamearkka dihtii lea gielddain ovddasvástádus sáme giela oahpahusas.

Ulbmilat prográmmakategoriijas

1. Sámit besset seailuhit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja servodateallimeaset
2. Sámit servet almmolaš mearridanproseassaide
3. Sámit ožžot buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid

Ulbmil 1 Sámit besset seailuhit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja servodateallimeaset

Sáme gielaid ja sámi ášahusaid nanosmahttin lea dehálaš go lea áigumuš sámi kultuvrra ja servodateallima sihkkarastit ja ovddidit. Sámediggi lea dán barggu guovddáš doaimmaheadji. Sámediggi oažžu iežas váldojuolludusa kap. 560 poasttas 50, mii gokčá juolludusaid sámi gielaid, kultuvrra ja servodateallima nannemii ja ovddideapmái. Lasi máhtuin ja dieđuiguin lea vejolaš álkibut sihkkarastit ja ovddidit giela, kultuvrra ja servodateallima. Eanet máhttu ja diehtu sámiid ja sámi diliid birra sáhttet maiddá eastadit vaššás dovddahemiid, vealaheami, stirdon guottuid ja heajos guottuid. Gielda- ja guovlodepartemeanta doarju eanet doaibmabijuid mat váikkuhit eanet máhttui sámi dilálašvuodaid birra, earret eará sám ofelaččaid ortnega bokte kap. 560 poasttas 55.

Sámelága giellanjuolggadusaid rievdadusat bohtet fápmui ođđajagimánu 1. b. 2024. Sáme gielaid hálddašanguovlu lea dál juogaduvvon golbman iešguđet gieldakategoriijan, main giellageavaheddjiid vuoigatvuodát leat iešguđetláganat. Ođđa kategoriijat leat buorebut heivehuvvon hálddašanguovllu iešguđet dárbbuide. Hálddašanguovllu dálá gielddat biddjojuvvojit ovttá dan guovtti kategoriijii mas leat vuoigatvuodaid alimus dássi. Goalmát kategoriija vuolida gáibádusaid gielddaide ohcat beassama hálddašanguovlui.

Ulbmil 2 Sámit servet almmolaš mearridanproseassaide

Guovdilis politihkalaš ulbmil lea dat ahte sámiin galgá leat duohta dadjamuš mearrádusain mat gusket sidjiide. Go lea sáhka doaibmabijuin mat gullet kap. 560 postii 50, áššiin sáme gielaid gáhttemii ja ealáskahttimii ja sámi árbedieđuid čohkkemis ja sihkkarastimis, de lea lunddolaš ahte Sámediggi dahká mearrádusaid. Eará áššiin árvoštallet stáhtalaš eiseválddit beroštusaid ja dahket loahpalaš mearrádusaid. Dalle lea dehálaš ahte sámit ja sámiid beroštusat duođas besset leat mielde cealkimin iežaset oaivila ovdalgo áššiin dahkkojuvvo mearrádus.

Sámelága njuolggadusat konsultašuvnnaid birra sámi beroštusaiguin leat doaibman suoidnemánu rájes jagi 2021. Njuolggadusat galget láchit dilálašvuodaid beaktilat ja buoret konsultašuvnnaide gaskal almmolaš eiseválddiid ja Sámedikki dahje eará goskevaš sámi beroštusaid. Láhka fakkasta konsultašuvdnageatnegasvuoda buot

hálddašandásiide, maiddá gielddaide ja fylkkagielddaide. Konsultašuvdnageatnegasvuođa láhkamearrideapmi ii rievdat gielddalaš iešstivrejumi.

Ulbmil 3 Sámit ožžot buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid

Ulbmil lea ahte sámit ožžot buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid stáhtas, fylkkagielddain ja gielddain. Dat mearkkaša ahte almmolaš bálvalusat galget leat heivehuvvo bálvalusaid ulbmiljoavkku dárbbuide, earret eará nu ahte sámi geavaheaddjit dahje buohccit besset deaivvadit áššemeannudeddjiiguin ja bargiiguin geain lea heivvolaš giella- ja kulturgelbbolašvuolta. Dat guoská ovdamearkka dihtii go lea oktavuolta mánáidsuodjalusain, psyhkalaš dearvvašvuodasuodjalusain, bearašsuodjaluskantuvrrain, politiijain dahje buohccesiiddaiguin.

Ráđđehusas leat mánja vuogi maiguin lokte almmolaš bálvalusapparáhta bargiid gelbbolašvuođa sámi gielas ja kultuvrras. Sámelága odđa njuolggadusain, mat bohtet fápmui odđajagimánu 1. b. 2024, lea dál čielggas ahte lea vejolaš bidjat sámegeilmáhttogáibádusaid virgealmmuhusain, go dakkár gelbbolašvuolta dárbbášuvvo. Vuoigatvuolta bálkáhuvvon oahppovirgelohpái buot almmolašvuođa orgánaid bargiide geat dárbbášit sámegeielalaš gelbbolašvuođa, lea maid viiddiduvvon. Dieđáhusa *St. 13 (2022–2023) Sámi giella, kultuvra ja servodateallin – Gelbbolašvuolta ja rekrutteren mánáidgárddis, vuodđooahpahusas ja alit oahpus*, mihtu lea ahte eanebut galget válljet sámi mánáidgárdefálaldaga ja sámegeiela olles vuodđooahpahusas, ja ahte eanebut háliidit váldit sámi fidnoahpu dahje eará sámi alit oahpu.

Kap. 560 Sámi ulbmilat

		(1 000 ruvnnuid mielde)		
Poas- ta	Namahus	Rehketdoallu 2023	Saldere- juvvon bušeahtta 2024	Evttohus 2025
50	Sámi giella, kultuvra ja servodateallin	604 521	661 721	697 514
51	Divvun	8 174	12 919	13 410
55	Sámi allaskuvla	5 900	8 150	8 979
Submi kap. 560		618 595	682 790	719 903

Poasta 50 Sámi giella, kultuvra ja servodateallin

Sámediggi lea álbmotválljen, politihkalaš orgána. Go lea sáhka áššiin mat gusket sámiide, de lea danne lunddolaš ahte Sámediggi dahká mearrádusaid. Ráđđehusas ii leat ovddasvástádus Sámedikki politihkalaš doaimmas dahje dain mearrádusain maid Sámediggi dahká politihkalaš orgánan.

Raporta

Ráđđehus bidjá jahkásačcat ovdan boahpteáiggedidolaš dieđáhusa sámi giela, kultuvra ja servodateallima birra. Dieđáhus *St. 13 (2022–2023) Sámi giella, kultuvra ja*

servodateallin – Sámi álbmoga álbmotdearvvašvuohta ja eallindilit geigejuvvui
Stuorradiggái njukčamánu 19. b. 2024. Sámedikki jahkediđáhhus lea sierra mielddus dieđáhussii. Jahkediđáhhusas boahá ovdan mo Sámediggi geavaha stáhtabušeahas juolluduvvon ruđaid.

Vuoruheamit ja bušeahhtaevttohusat jagi 2025 várás

Sámediggi hálddaša juolludusa ollásit. Sámediggi dahká iešheanalis vuoruhemiid álbmotválljen, politihkalaš orgánan. Sámedikki mearrádusaid sáhtá lohkat čujuhusas sametinget.no.

Juolludus evttohusat lasihuvvot 3 miljon ruvnnuin sámi giellaguovddážiid nannemii ja 4 miljon ruvnnuin Sámedikki lassegoluide jagi 2025 Sámediggeválgga čadaheami várás. Sámediggi lea ieš vuoruhan Sámi giellaguovddážiid nannema. Áŋgiruššan sámi giellaguovddážiiguin lea maid *Váibmogiela* (NAČ 2016: 16) máŋgga evttohusa lunddolaš čuovvuleapmi.

Prošeakta hukset oktasaš vistti Guovdageidnui lei válmmas jagi 2024. Ođđavisti, Čoarvemáttá, huksejuvvui stáhta viessoláigoortnega oassin, ja dasa gullet Beaivváš Sámi Našunálateáhtera ođđa lanjat. Evttohusat lasihit juolludusa 4,1 miljon ruvnnuin Beaivváža jagi 2025 viessoláiggu máksimii.

Oktiibuot evttohusat juolludit 697,5 milj. ruvnnu.

Čujuhuvvo ráđđehusa neahttasiiddu regjeringen.no prentosii *Juolludusat sámi ulbmiliidda jagi 2025 stáhtabušeahas* mas oaidná buot juolludusaid Sámediggái ja eará sámi ulbmiliidda.

Post 51 Divvun

Juolludus galgá geavahuvvot Divvun-joavkku jodiheapmái, mii lea giellateknologalaš ovttadat UiT Norgga ártkalaš universitehtas. Divvun ovddida sámi giellateknologiija ja doaimmaha earret eará divvunprográmmaid sámegeielain maid sáhtá geavahit iešguđet dihtorvuodđovuogádagain.

Raporta

Eanebut ja eanebut geavahit Divvuma giellareaidduid, sihke dutkamii ja geavtlaš áigumušaide. Divvun lea almmuhan grammatihkkadárkkástusaid davvi-, julev- ja máttasámegillii. Dát ja eará prográmmat ođasmahttojuvvojit dađistaga. Divvumis lea viiddes riikkaidgaskasaš ovttasbargu. Ovttas guoskevaš giellabirrasiguin leat sii hábmen stávendárkkástusa ollu minoritehtagielaide, earret eará Davviriikkaid eará sámegeielaide ja kvenagillii. Jagi 2024 almmuhii Divvun julevsámi hupmansyntesa. Dán prošeavtta oktavuodas lea Divvun maiddái geahččaladdan suopmandovdámiin, movttiidahtti bohtosiin. Divvun-joavku lea maid bargan máttasámi hupmansyntesain, mii almmuhuvvo golggotmánu-skábmamánu mánnomolsumis 2024.

Divvun vuoruha doaimmaid mat gusket álbmogiid ja doalaha oktavuoda geavaheddiiguin sihke sosiála mediaid ja ásahusgalledemiid bokte. Sii leat mielde Standard Norge standardiserenjoavkkus sihkkarastin dihtii ahte sihke nationála ja riikkaidgaskasaš relevánta standárdda gokčet sámeigiela buriin vugiin. Divvun-joavku lea maid árjjalaččat mielde riikkaidgaskasaš álgoálbmotlogijagi barggus, ja sii bidjet stuorra deattu álgoálbmotgielaid giellateknologijja teknihkalaš rámmaeavttuide.

Vuoruheamit ja bušeahttaevttohusat jagi 2025 várás

Divvun galgá joatkit giellareaidduid ođasmahttimiin, bajásdoallamiin ja buoridemiin, ja dahkat reaidduid sajáiduhttima álkibun. Dasto galgá Divvun ođasmahttit ja viidáseappot ovddidit teavsttas-hupmamii-vuogádaga, eanet jienaiguin, gielaiguin ja suopmaniiguin. Hupmandovdán berre jotkojuvvot, ovttas dáhta čohkkemiin hupmanteknologiija várás. Divvun galgá maid joatkit diehtujuohkima reaidduid birra guoskevaš geavaheddiide, ja buoridit daid olahttivuoda sosiála mediain. Ovttasbargu guoskevaš birrasiiguin, riikkasis ja riikkaidgaskasaččat galgá jotkojuvvot.

Evttohuvvo juolludit 13,4 milj. ruvnnu.

Poasta 55 Sámi allaskuvla

Juolludus galgá geavahuvvot Sámi statistihka fágalaš guorahallanjoavkku ja Sámi ofelaš-ortnega jodiheapmái.

Raporta

Ofelaš-ortnet vásiha stuorra beroštumi, ja ortnet viiddiduvvui njeallje ofelaččas guđa ofelažžii jagi 2024 čavčča. Sámi allaskuvla lea bargan viidáseappot lasihemiin fágasisdoalu neahttasiidui samiskeveivisere.no ja čalmmustahttimiin ja almmuhemiin sosiála mediain.

Guorahallanjoavku almmuha juohke jagi prentosa *Sámi logut muitalit – Čielggaduvvon sámi statistihkka*. Jagi 2024 dat almmuhuvvui 16. gearde.

Guorahallanjoavkku lahttun leat dál Sámi allaskuvla, UiT Norgga árktalaš universitehta, Davvi universitehta, Statistihkalaš guovddášdoaimmahat ja OsloMet – stuorragávpotuniversitehta. Sámi allaskuvllas lea čállingotteovddasvástádus jovkui.

Vuoruheamit ja bušeahttaevttohusat jagi 2025 várás

Sámi ofelaččat galget joatkit iežaset barggu eanet dieđuid gilvimiin sámiid ja sámi diliid birra nuoraid gaskkas Norggas, ja vel joatkit neahttasiiddu samiskeveivisere.no viiddideami diehtujuohkinarenan. Ofelaččaid diehtujuohkima mihttun lea eastadit vuortnuheami, vaššás dovddahemiid ja ovdagáttuid sámi álbmoga vuostá.

Lassánan skuvlagalledemiid jearaheami geažil lea ofelašlohku lasihuvvon njealji ofelaččas guđa ofelažžii, skuvlajagi 2024/2025 rájes. Evttohuvvo lasihit jagi 2025 juolludeami 500 000 ruvnnuin gokčat birrajagi doaimma.

Guorahallanjoavku galgá ovdal skábmamánu 15. b. juohke jagi geiget raportta Gielda- ja guovlodepartementii ja Sámediggái. Raporta galgá válldahit sámi servodaga dili ja guorahallat válljejuvvon, guovddáš ovdánanmearkkaid sámi servodagas Norggas.

Evttohuvo juolludit 9 milj. ruvnnu.

Kap. 563 Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš

		(1 000 ruvnnuid mielde)		
Poas- ta	Namahus	Rehketdoallu 2023	Saldere- juvvon bušeahtta 2024	Evttohus 2025
01	Doaibmagolut	6 467	6 613	6 802
21	Erenoamáš doaibmagolut, <i>sirdin vejolaš</i>	7 412	3 141	3 260
Submi kap. 563		13 879	9 754	10 062

Poasta 01 Doaibmagolut

Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš Guovdageainnus lea fágalaččat iešmearrideaddji ášahus mii mearrida iežas ulbmiliid ja bohtosiid gáibádusaid daid rájáid siskkobealde maid departemeanta mearrida.

Guovddáš bargá guoddevaš boazodoalu ovddidemiin davviguovlluin, boazodoalloálbmogiid gaskasaš ovttasbarggu nannemiin, dieđuid gilvimiin máilmmi boazodoalu birra, árbedieđu ja diehtoovddideami sealluhemiin, ja dasto vel Boazodoalloálbmogiid máilmmilihtu ja dan riikkaidgaskasaš doaimmaid doarjumiin.

Raporta

Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš viiddidii jagi 2023 iežas álgoálbmotovttasbarggu ášahusaiguin, organisašuvnnaiguin ja boazodollui gullevaš álbmogiiguin Mongolias, Ruonáeatnamis, Kiinnás, Davvi-Amerihkás ja Davviriikkain. Álbmogis-álbmogii-ovttasbargguinis davviguovlluin lea guovddáš ovttas Boazodoalloálbmogiid máilmmilihtuin álggahan prošeavttaid main báikkálaš máhttohuksen adnojuvvo dehálažžan ja mii galgá erenoamážit deattuhit dálkkádatheiveheami. Guovddáš dieđiha ahte leat stuorra nuppástusat álgoálbmotservodagain Árttisis dálkkádatnuppástusaid, oppamáilmmálašvuoda ovddideami ja industriijalaš huksemiid geažil.

Guovddáš lea viidáseappot ovddidan iežas riikkaidgaskasaš ášahusovttasbarggu Davvi-Amerihká ja EU universitehtaiguin ja dutkanásahusaiguin, ja ovttas dáid birrasiiguin lea guovddáš álggahan oahppoprográmma jodiheamis, resilienssas ja dálkkádatheiveheamis davviguovlluin nuoraid várás. Guovddáš lea maid bargan viidáseappot álgoálbmogiid biebmokultuvrrain, earret eará ovttas FAO:in (ON organisašuvnnain biebmodili ja eanadoalu várás), ja «NOMAD Indigenous FoodLab» nammasaš konsepttain. Djo-prošeakta «Peatlands/Reindeer Herders and Resilience» lea váldoprošeaktamuttus. Guovddáš lea árjjalaččat oassálastán Árktaš ráđi bargui ovddidit vugiid oassálasti

birasdárkumiid várás, earret eará ovttas doaimmaheddjiiguin Alaskas, ja váikkuhan dálkkádatheivehandutkamii.

Soađi geažil Ukrainas ja sankšuvnmaid geažil Ruošša vuostá lea guovddáš gaskaboddasaččat bissehan buor ovttasbarggu Ruoššain, ja guovddáža stivrras eai leat šat lahtut Ruoššas.

Vuoruheamit ja bušeahttaevttohusat jagi 2025 várás

Guovddáža stivra mearrida ieš iežas vuoruhemiid. Guovddážis lea áigumuš bargat odđa máhttostrategiijaiguin álgoálbmotovttasbarggu várás davviguovlluin ja joatkit barggu guoddevašvuodamihtuiguin ja álgoálbmotnuoraid movttiidahttimiin, erenoamáš deattuin dálkkádatheiveheapmái ja resiliensii. Guovddážis lea maid áigumuš joatkit barggu álgoálbmogiid biebmovuogádagain, árbedieđuin ja árvoháhkamiin, ja hoahpuhit barggu guohttuelliiddoaluin riikkaidgaskasaččat, ja ON jagiin meahci ja pastoralistaid várás (TYRP) jagi 2026.

Evttohusuvvo juolludit 6,8 milj. ruvnnu.

Poasta 21 Erenoamáš doaibmagolut, sirdin vejolaš

Poasta gokčá goluid mat čatnasit olggobealde ruhtaduvvon proševttaide ja das leat seamma sturrosaš boadut kapihttala 3563 poasttas 02.

Olgobealde proševttadoaibma lea leamaš stuorát go vurdojuvvui, earret eará odđa proševtta «Peatlands/Reindeer Herders and Resilience» álgaheami geažil maid máilmmiviidosas birasfoanda ja ON birasprográmma leat dorjon.

Poastta čadahuvvon doaimmaid raporterema várás, geahča máinnašumi kapihttala 563 poasttas 01.

Vuoruheamit ja bušeahttaevttohusat jagi 2025 várás

Guovddáža stivra mearrida ieš iežas vuoruhemiid, gč. máinnašeami poasttas 01. Poasta 21 geavahuvvo olggobealde ruhtaduvvon doaimmaide.

Evttohusuvvo juolludit 3,3 milj. ruvnnu. Evttohusuvvo ahte poastta juolludusa sáhtá rasttildit vástideaddji lassiboaduin kap. 3563 poasttas 02, gč. evttohusa romerlohkomearrádussan.

Kap. 3563 Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš

		(1 000 ruvnnuid mield)		
Poas- ta	Namahus	Rehketdoallu 2023	Saldere- juvvon bušeahtta 2024	Evttohus 2025
02	Mánggalágan boadut	4 475	3 141	3 260
	Submi kap. 3563	4 475	3 141	3 260

Poasta 02 Mánngalágan boadut

Postii čállojuvvojit daid proševttaid boadut maidda leat olggobealde ruhtadeamit Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáža namas. Dasa gulli golut čállojuvvojit kap. 563 postii 21.

Evttohuvo juolludit 3,3 milj. ruvnu.